

ליל הסדר - סדר העבודה

איזו עבודה?!

"וְהָיָה כִּי תֵבְאוּ אֶל הָאָרֶץ ... וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת:
וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֵלֵיכֶם בְּנֵיכֶם קַה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: (שמות יב, כה-כו)
וְעֲבַדְתָּ אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה (שם יג, ה)
התרגלנו כבר לעבודה קשה. אמרו לנו ש"אדם לעמל יולד" (איוב ה). פעלנו רבות בניקוי הבית,
החפצים, הכשרת הבית והכנסת כלי הפסח. בדקנו ובערנו חמץ ועכשיו אנחנו אמורים לשבת כבני
חורין שמחים ורעננים ללילה המיוחל ליל הסדר, ליל שימורים. הלילה בו יצאנו סופית מעבודת
לחירות, מחושך לאפילה ומשעבוד לגאולה. לילה בו אנו יושבים מלכים ובני מלכים סביב שולחן
בחירות מוחלטת ומתענגים על זיכרון העבר המוכיח לנו את גדלות ההווה והעתיד.

חשבנו שכל התיאור שנאמר הוא מרכז הערב, אך לא היא!!!
הערב הזה הוא כולו עבודה, עבודה מאומצת של העם והאדם של הפרט בחיבורו אל הכלל על מנת
להוציא ולהגדיל, למצות את תכלית היותנו על האדמה על פי רצון הבורא.
סימני הסדר, סדרם ומהותם מבררים לנו את עבודתנו כבני חורין כדי להגיע אל מציאות שלימה
ומתוקנת ולא רק לצאת לחירות ללא התקדמות במערכות החיים.

סימני הסדר:

קִדְשׁ. וְרַחֲמֵי. כְּרַפְסֵי. יַחַץ. מַגִּיד. רְחֻצָה. מוֹצֵיא. מִצָּה. מְרוֹר. כּוֹרֵךְ. שְׁלַחַן עוֹרֵךְ. צְפוּן. בְּרַךְ. הַלֵּל. נִרְצָה:
כל פועל האדם ומעשהו הוא התקדשות. רק מי שהוא שייך לעם הנבחר על ידי הבורא ומוזרמת בו
נשמה גדולה המחוברת ומקושרת לצור בורא עולמים יכול מכח גדול זה לא רק להיות שותף ליום
הגדול אלא, לגרום לו לממש קדושה גדולה יותר. **קדש** - אתה בן לעם ישראל. הבן את היום, את
חשיבותו, ומתוך כך פעל בו להחדרת יעוד המעשים וסדרם מכח הציווי האלוקי.

או אז אתה יכול לרחוץ בטהרת הידיים ולקדש את עצמך. הנטילה המקדימה את הבנת מציאות
חיי החול שהם מבטים של קדושה גדולה - **ורחץ**.

כרפס - הוא מזונו של האדם. הוא זה המכניס מינרלים לגופו של האדם שהשתופף מכח מלחמת
הקיום לה היה שותף במהלך השנה. ממנה הוא צריך להתרומם ולהתחזק כדי להגיע למצב של
גוף בריא וחזק לעבודת ה' כפי שכותב הרמב"ם בהלכות דעות
"הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא שהרי אי אפשר שיבין או ידע דבר מידיעת
הבורא והוא חולה לפיכך צריך להרחיק אדם עצמו מדברים המאבדו את הגוף ולהנהיג עצמו
בדברים המברין והמחלימים " (ד, א)
אבל כדי לתקן את המאכל ולהחזירו לגוף לא מספיק מאכל, אלא צריך נוזל להעברתו
והתפשטותו בגוף. על כן אנו מטבילים את הכרפס במי מלח, ואולם דגש נוסף יש כאן. הכל הוא
עבודת ה' גם המאכל שהוא המחזק וגם האמצעי. כדי להחזיר את המאכל לגוף, שניהם צריכים
להיות חלק מהעבודה הגדולה של לילה זה המטרה והאמצעי בקדושה הם. אין המטרה מקדשת
את האמצעים, האמצעים צריכים להיות גם הם טהורים וכשרים. ואם נוסף נאמר, "אין מים
אלא תורה". המאכל שלנו מתקדש, והגורם לכך - שהוא בא טבול במים - התורה.

ואם קדשנו את מאכלנו וראינו שאפשר לאכול בקדושה, "אז תתענג על ה'" (ישעיהו נח), זוהי סעודת
שבת. הרי יש סכנה שנשכח את המציאות הראשונית של האדם והעולם ונתעסק רק בעינוגים
ונשכח שההכרח הוא הבסיס לקיום העולם על כן אומרים לנו חכמים **יחץ**. קח את הלחם -
המצה חצה אותה לשניים שני החלקים ישמשו אותך בלילה זה שניהם באו ממקור אחד על אף
שאחד ישמש לאכילה ההכרחית בעוד האדם רעב בברכת המוציא ועל אכילת מצה, והאחר ישמש
אותנו באכילת התענוג על השבע, שהיא אכילת האפיקומן הנאכל על השבע כדוגמת קורבן פסח.

מי שהבין את מהות האדם והעולם יכול להבין את מאורעות ההסתוריה לאשורם ואת מהלכי
הבורא בבריאה. על מנת להביא לעולם את מושג החופש והחירות שזהו החלק המרכזי בערב זה
מספרים את סיפור יציאת מצרים, מתוך הבנה שמציאות העולם מתחילה מלמטה ותמיד אפשר
להתקדם. "מתחיל בגנות ומסיים בשבח". "עבדים היינו", עובדי עבודה זרה היו אבותינו ועכשיו

אנו בניו של הבורא ועמדנו במעמד הר סיני על מנת להגיע לארץ ישראל ולירושלים עיר הקודש - **מגיד**.

לאחר שאנו כבר הולכים בדרך הישרה של הכרת פעולת הבורא בטבע, כשהאמצעים מקודשים וישרים גם הם כמו המטרה, יכולה וצריכה להיות הרחצה כדבר קבוע. תואר, ולא רק פעולה אקראית. פעולה מיוחדת ומסודרת וקבועה לכן - **רחצה** כהמשך ועליית מדרגה מהפעולה הראשונית שהיא ציווי ורחץ.

כמוכן רחצה זו מובילה אותנו ל**מוציא מצה**. כל מטבע הברכות הן "בורא" ורק בלחם "מוציא", כי יש הבדל בין היצירה עצמה לאפשרות למצות כוחות ולהוציא דבר חדש ומועיל מתוך המציאות הקיימת. לקחת את הטוב ולהוציא ממנו יותר טוב.

כשלאדם ברורה מטרת החיים כשידועה לו עבודת האדם להוציא לחם מן הארץ, ממילא כשיודעים את צדקת הדרך אז גם ניתן לסבול את הצדדים המונעים בדרך, את כל העיכובים והנפילות. את כל ה"מרירו". רק אז ניתן לאכול את המרור ולדעת לקבל את המרירות של החיים כדבר שתכליתו קידום, שחרור ועצמאות לכלל ולפרט - **מרור**.

בהבנת שני הכוחות המופיעים בעולם - שעבוד וחירות, עבודות ועצמאות למרות ניגודם, בהכרתנו שהנהגתנו על ידי הבורא היא בין בחושך בין באור, בין ברע ובין בטוב, אנו כורכים את יסוד הקיום והחיים: המצה עם המרור. ה"מרירו" של חיינו ואוכלים אותם כאחד - **כורץ**. אחדות המעשים, אחדות הבריאה והיצירה.

בהכרה ברורה זו של מציאות חיים מושלמת אז מגיע האוכל לא רק כהכרח של אכילה, אלא גם של עונג בשולחן נאה ומסודר, בכלים נאים המרחיבים דעתו של אדם. וכך נהפכת האכילה ליסוד וגם להתפתחות האדם לרצון בוראו. לכן **שולחן עורך** - לא רק שולחן אוכל אלא, עריכת שולחן של "אז תתענג על ה'" (ישעיהו נח).

אחרי אכילתנו בנועם, ביופי ובהחדרת עומק הקיום של האדם והעולם ניתן להגיע אל שלמות האכילה, שאינה צורך אלא "על השבע". לא רצון תאבתני ולא צורך קיומי אלא ערך של העלאה והגדלת המציאות לתיקון עולם במלכות שדי. כל הטוב ה**צפון**, הטמון בחומר העולם מגיע להוצאה לפועל במציאות העונג הגדול של אכילת האפיקומן - חצי המצה שהטמנו ביחץ.

התעלות האדם ועומק רגשו עם הכרת הטוב שבו, חייבים לצאת בצורת ברכה גדולה המחויבת להתבטא עם כל צדדי החיים שבאדם. זוהי ברכת המזון הנובעת מעומק תיקון העולם והאדם - מזון, תורה, ברית וארץ, עם בנין בית המקדש ושכלולו. זוהי ברכת המזון - **ברך**.

אחרי כל העבודה הגדולה של ליל הסדר, אחרי העבודה הגדולה של מציאות החיים כולה, נאה לו לאדם להיות בסדרי חיים ההולכים בדרך ישרה, במסלול קבוע ונעים, וכך לחיות מתוך טובה ושלווה. בעולם המתחדש בכל יום ההתרומומות למעלת הודאה וה**הלל** לבורא, היא שמורה לזמנים מיוחדים ונאורים בחיי האדם ובמאורעות העולם. לא בכל יום בו אנו חוזרים למהלך חיים קיומי אנו אומרים הלל. אמרו חכמים: "הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף" (מסכת שבת קיח). אולם עתה, נאה לומר הלל.

אמירת ההלל לאדם היא המדרגה הגבוהה ביותר שיש לו ועד כאן פעולת האדם. מכאן והלאה קיבול הדברים על ידי הבורא - יוצר כל. שתשרה השכינה במעשה ידיכם, ויהי נעם ה' עליכם, זהו הסיום הגבוה ביותר שנוכל לקוות לו - **נרצה**. ליל הסדר על ידי הבורא ישתבח שמו והשראת השכינה במעשינו. ובזה תקנו את אשר נדרשנו בליל שימורים זה המסוגל לגאולה שלימה בב"א.

כנגד ארבעה ... דברה תורה

כנגד ארבעה בנים דברה תורה
ברוך המקום ברוך הוא,
ברוך שנתן תורה לעמו ישראל, ברוך הוא.
כנגד ארבעה בנים דברה תורה,
אחד חכם,
ואחד רשע
ואחד תם
ואחד שאינו יודע לשאול

חכם מה הוא אומר? מה העדות והחקים והמשפטים אשר ציוה ה' אלקינו אתכם?
אף אתה אמור לו: כהלכות הפסח, אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.
רשע מה הוא אומר?: מה העבודה הזאת לכם, לכם ולא לו, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל,
כפר בעיקר. אף אתה הקהה את שיניו ואמור לו: בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו,
ואילו היה שם לא היה נגאל.
תם מה הוא אומר?: מה זאת? ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים.
ושאינו יודע לשאול: את פתח לו שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמור, בעבור זה עשה לי ה'
בצאתי ממצרים,
יכול מראש חודש? תלמוד לומר ביום ההוא – אי ביום ההוא, יכול מבעוד יום? תלמוד לומר
בעבור זה, בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מנחים לפניך.

ירושלמי פסחים גמרא דף ע"ב פרק י הלכה ד
גמ' תני ר' חיה כנגד ארבעה בנים דיברה תורה
בן חכם
בן רשע
בן טיפש
בן שאינו יודע לשאול.

בן חכם מהו אומר: (דברים ו) מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה יי' אלהינו אותנו
אף אתה אמור לו: (שמות יג) בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים.
בן רשע מהו אומר: (שם יב) מה העבודה הזאת לכם מה הטורח הזה שאתם מטריחין עלינו
בכל שנה ושנה מכיון שהוציא את עצמו מן הכלל
אף אתה אמור לו: (שם) בעבור זה עשה ה' לי עשה לאותו האיש לא עשה. אילו היה אותו
האיש במצרים לא היה ראוי להגאל משם לעולם.
טיפש מה אומר: (שם) מה זאת
אף את למדו הלכות הפסח שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן שלא יהא עומד מחבורה
זו ונכנס לחבורה אחרת.
בן שאינו יודע לשאול את פתח לו תחילה
א"ר יוסה מתניתא אמרה כן אם אין דעת בבן אביו מלמדו:

אמר רבי אושעיא מאי דכתיב:

וְאָרְעָה אֶת צֶאֱן הַהֲרֵגָה לְכֹן עֲנִי הַצֶּאֱן וְאֶקַּח לִי שְׂנֵי מִקְלוֹת לְאֶחָד קְרָאתִי נָעַם וְלְאֶחָד קְרָאתִי
חֲבָלִים (זכריה י"א, ז)?
נועם אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל, שמנעימין זה לזה בהלכה.
חובלים אלו תלמידי חכמים שבבבל, שמחבלים זה לזה בהלכה.

וְיֹאמֶר אֵלֶּה שְׂנֵי בְנֵי הַיְצָהָר הָעֹמְדִים עַל אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ: וְשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ. (זכריה ד')
ייצאה אמר רבי יצחק אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל שנוחין זה לזה בהלכה כשמן זית.
ושנים זיתים עליה אלו תלמידי חכמים שבבבל שמרויין זה לזה בהלכה כזית (סנהדרין כ"ד, א')

בגלות שיטת החינוך היא מקל – יראה, בארץ ישראל – נעם, אהבה ונעימות. היחיד שאינו מכונה
בתואר בן בזמן שאלתו, הוא הטיפש כי הרי אין אב לטיפשות הדבר תלוי באדם ובכוח רצונו
להשכיל ולדעת. הכאה
אף אתה הקהה את שיניו – ביטוי בבלי טיפוס חינוך ביראה גורר הקהיית השיניים, מילולית או
אף פיזית. לעומת זאת בארץ ישראל עם הבירור הנוקב אין דחייה בידיים, בעבור זה עשה ה' לי לא
עשה לאותו האיש לא עשה. אילו היה אותו האיש במצרים לא היה ראוי להיגאל משם לעולם.

ליל הסדר – מה הסדר?

ליל הסדר הינו ליל שימורים המוקדש כולו לה' הגואלנו ממצרים ופודנו מיד עריצים. בלילה זה מסובים יחדיו בני המשפחה לדורותיהם, אבות ובנים, סבים ונכדים, נשים וגברים, איש בית אבותיו ומשפחותיו, כולנו כאחד כל בית ישראל יושבים, מספרים ומהללים את הבורא יתברך על כל הנפלאות, הניסים והטובות שגמל לנו. עת נגלה לעין מכל בזרועו הנטויה, בחר בנו מכל עם ונתן לנו את תורתו.

ואמר ר' יהושע בן לוי נשים חייבות בארבעה כוסות הללו שאף הן היו באותו הנס ... תנו רבנן הכל חייבין בארבע כוסות הללו, אחד אנשים ואחד נשים ואחד תינוקות, (פסחים קח,א)

החייבים בסדר - חובות ליל הסדר משותפות לכל בני הבית ואמנם לא נפסקה הלכה שגם ילדים קטנים חייבים בכל ארבע הכוסות כמבוגרים אך ברורה הגישה שרצתה לחייבם כמבוגרים מפאת חשיבות היום שהוא אבן היסוד לכל קיומו של עם ישראל, לידתו וביסוסו כעם חופשי המקיים את מורשתו.

ערב זה מבטא את חירותו של עם ישראל לדורותיו. כדוגמת הלילה הראשון בו יכלו אבותינו לשבת, לאכול את הפסח על פי ציווי ה' ביד משה, בידעם שעד למחרת היום כבר ייצאו ממצרים. הרגשה זו צריכה ללוותנו כל הערב, על כן קבעו חכמינו סדר המבטא את זיכרון העבר עם תקווה לעתיד של חירות שלימה היכולה להתממש רק כשעם ישראל יושב על אדמתו במדינתו העצמאית. יש לערוך את שולחן הסדר בטוב טעם ויופי - בכלים מהודרים כפי האפשר.

מקום הישיבה - כיסא או כורסא, שאפשר לשבת בהסיבה שהיא הטיה על צד שמאל אחורה. דרך חירות, או כזכר ליציאת מצרים כפי שנהגו לשבת מלכים בעבר.

מיד בחזרה מהתפילה יחל בקידוש, שהוא הפתיחה לעריכת הסדר וזאת כדי לשתף את כל בני הבית ואפילו הקטנים ביותר בחוויות ערב זה. על כן מחלקים לילדים "קליות ואגוזים" - כלשון התלמוד, או כל אמצעי אחר המצוי, כדי שיתעניינו ויתעוררו להשתתף בסדר, בשאלות ובסיפור יציאת מצרים ולא יירדמו.

המוצרים והשיעורים המחייבים הם:

שתיית ארבע כוסות יין. עדיף אדום ומומלץ לא מבושל, (או מיץ ענבים).

כל כוס בשיעור רביעית. המתקשים יוכלו לשתות לפחות רוב רביעית. שיעור רביעית 86 סמ"ק. (כמנין כ"ס) רוב כוס הוא רוב ניכר 58 סמ"ק.

ירק לטיבול במשקה, (נהגו כרפס – סלרי או כל ירק אחר מצנון ועד סלק ותפוח אדמה) ומטבילים במי מלח. פחות מכזית ירק על מנת שלא יתחייב בברכה אחרונה.

אכילת מצה ולכתחילה מצה שמורה ארבע פעמים כזית (יש נוהגים 5), כזית מצה הוא כ - 27 גרם.

שיעור אכילת פרס, זמן אכילת כל כזית מצה, כ- 4 דקות.

כזית מרור, עלי חסה 17 גרם. קלח 27 גרם.

חרוסת, לטיבול המרור והכורך. עשויה מבסיס של תמרים, או רסק תפוחים בתוספת שקדים, אגוזים ויין.

סוף זמן אכילת האפיקומן: חצות הלילה. 24:45 (לערך שעון קיץ)